

Београд, 24.11.2022.

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

**ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ МАРИНЕ
ВИЦАНОВИЋ „ЉУБАЗНОСТ И НЕЉУБАЗНОСТ КАО КОМУНИКОЛОШКИ
ФЕНОМЕНИ“**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Одлуком број 3787/1 од 31.10.2022. године у саставу:

др Александар Петровић, редовни професор, Филолошки факултет – Београд
Ужа научна област: Културна антропологија
Датум избора у звање: 2011.

др Душица Лечић Тошевски, редовна професорка, Медицински факултет – Београд
Ужа научна област: Психијатрија
Датум избора у звање: 2008.

др Олга Панић Кавгић, ванредни професор, Филозофски факултет, Нови Сад
ужа научна област: англистика
Датум избора у звање: 2019.

Ментор: др Зорица Томић, редовни професор, Филолошки факултет – Београд
Ужа научна област: Комуникологија
Датум избора у звање: 2011.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Марина, Миодраг Вицановић
Датум и место рођења	7. 10.1980., Вршац
Наслов мастер тезе	Сконост руминативном начину размишљања код особа са тенденцијама ка различитим психичким поремећајима
Датум и место одбране мастер тезе	21.02.2012., Филозофски факултет, Нови Сад

Научна област из које је стечено академско звање мастера	Психологија

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Љубазност и нељубазност као комуниколошки феномени

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Марине Вицановић, МА, обухвата 183 штампане странице, а подељена је на следећа поглавља: 1. Увод (стр. 1-5); 2. Дефинисање појма. Синоними и сродни појмови (6-16):); 3. Комуниколошке и културолошке теорије љубазности (17-107); 4. Нељубазност као истраживачки топос (108-123); 5. Функције опсцене лексике и (не) љубазност (124-135); 6. Љубазност и проблем ефикасности комуникације (136-155); 7. Фокусирање психолошких аспеката љубазности (156-168); 8. Закључна разматрања (168-183)

у раду се налазе и:

- три насловне стране (српски, енглески и руски)
- подаци о члановима комисије, ментору и датуму одбране
- изјаве захвалности
- сажетак на српском и енглеском са кључним речима
- садржај
- литература
- биографија ауторке
- изјаве о ауторству, о исто
- изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада
- изјава о коришћењу

Поглавља су систематично рашчлањена на одређени број потпоглавља, чиме је структура рада додатно учвршћена, а читање рада олакшано. Списак литературе садржи 122 библиографске јединице.

Предмет истраживања

Предмет истраживања у раду су феномени љубазности и нељубазности, као контрастирани друштвени и комуниколошки феномени. У раду се истражују теоријски оквири у којима су они дефинисани, њихови различити комуниколошки и културолошки аспекти, те њихове позитивне и негативне последице.

Циљеви истраживања

Као циљеве кандидаткиња апострофира:

- истраживање феномена љубазности и њему кинстрастираног феномена нељубазности кроз постојеће теорије и моделе
- анализа и дискусија њихових комуниколошких и културолошких димензија

- критичка анализа позитивних и негативних аспеката (не)љубазности као и теорија које их имају за предмет

Хипотезе истраживања

У свом раду кандидаткиња излаже неколико хипотеза:

1. Комплексност феномена љубазности се показује у чињеници да она, као комуникативни модус, а често и сам њен садржај, не мора нужно имати само позитивне, него може имати и негативне аспекте и последице.
2. Форме тзв. нељубазног понашања не морају имати само негативне аспекте и последице већ могу бити и важан агенс продубљивања комуникације и остваривања, потврђивања и изражавања блискости.
3. На оцену нечијег понашања као љубазног или нељубазног утиче више сложених фактора, па се имајући то у виду проблем интенционалности или намере издваја као један од кључних фактора у процењивању (не)љубазности.
4. Љубазност се може концептуализовати не само кроз површински манифестована и опажена, вербална и невербална понашања у интеракцији, већ и кроз однос, као свеобухватнију и дугорочну категорију.
5. Самољубазност се такође, аналогно љубазности, може концептуализовати као сложен феномен који подразумева интимни/приватни однос према самоме себи.

Метод истраживања

Истраживање је теоријско, а коришћена метода је аналитичко-синтетичка. У раду је примењена SWOT анализа теорија и модела љубазности.

Научни допринос истраживања

Научни допринос истраживања садржан је у чињеници да се феномени о којима је реч

- разматрају мултидисциплинарно
- да се рад темељи на критичкој евалуацији комуникативних функција љубазности и нељубазности
- да се рад бави критичком евалуацијом постојећих комуниколошких и културолошких теорија/модела љубазности
- да се рад бави критичком евалуацијом опсцених израза и псовки у контексту теорије (не)љубазности
- да се разматра историјска условљеност концептуализације промене феномена (не)љубазности

Структура рада

Поред увода, закључног разматрања и библиографије, рад се састоји из још шест поглавља.

У **уводном** делу, М. Вицановић указује на вишеструку варијабилност феномена љубазности (и у синхронијском и у дијахронијском смислу) будући да се ради и о кодираним а истовремено и о слободном модусу интеракција. Полазећи од ове тезе.

кандидаткиња указује и на феномен нељубазног као интегрални део истраживања, и то пре свега имајући у виду феномен опценог језика у којем се дијалектички спајају категорије блискости и дистанце, инклузије и ексклузије, пријатељства и агресије. Полазећи од Фројдове теорије културе као репресије, у којој се потискивање концептуализује у форми забране, односно, као табуисање не само понашања већ и модела опхођења, кандидаткиња аргуменује своје интересовање за феномен нељубазног, док са друге стране овај аргумент појачава тезом да су категорије љубазног и нељубазног релациони појмови.

2. Дефинисање појма: синоними и сродни појмови

У овом поглављу М. Вицановић указује на проблем дефинисања (не)љубазног, као и на више синонима и сродних појмова, као што су уљудност, пристојност, предусретљивост, усрдност, срдачност, углађеност, учтивост, васпитаност, доличност, обзирност, префињеност, културност, несебичност . итд.

Указујући на комплексност феномена (не)љубазности, кандидаткиња елаборира мноштво различитих дефиниција (не)љубазности од којих свака у основи апострофира по једну од њених важних димензија (од очувања достојанства саговорника, преко вољног аспекта, аспекта социјалне принуде, избегавања конфликта, одржавања дистанце, одржавања неутралности, до облика социјалних вештина, усвајања културних стандарда општења, бриге за друге итд.). На комплексност поменутог феномена, како истиче М. Вицановић утиче и његова културно-историјска условљеност, што се у раду испитује посебно на феномену нељубазног, односно, непристојног, како се он манифестује у псовкама и опценим изразима. У раду се такође наглашава вољни, односно, интенционални аспект како у љубазним тако и у нељубазним интеракцијама, али се такође указује и на значај незаинтересованог општења у којем је концепт намере као одлучујући, на известан начин доведен у питање.

У настојању да ближе одреди феномен о којем је реч, кандидаткиња је изложила својеврсну „**скалу градације**“ поменутих категорија, као континуум на чијем се једном крају налази категорија љубазности, затим следи изостанак љубазности (као неутралност, односно, као својеврсна нулта тачка), након које следе нељубазност, непристојност док се на другом крају налазе категорије агресије/насиља.

3. Комуниколошке и културолошке теорије љубазности

Полазећи од тезе да употребу језика условљавају правила, кандидаткиња се позива на концепт прагматичких правила, као важних у сфери љубазног понашања. Правила о којима је реч су по својој природи регулативна, будући да одређују друштвено прихватљиву употребу језика, а како наводи М. Вицановић, она која су негативно формулисана у виду ограничења, у већој мери утичу на дефинисање нељубазности, јер одређују која су то понашања друштвено непожељна и неприхватљива (у одређеним ситуацијама, контекстима, културама), те би се, следствено томе, њихово испољавање могло интерпретирати и као нељубазно и непристојно. Конститутивна правила, с друге стране, (позитивно формулисана) у форми упутстава се повезују с љубазношћу, тј. друштвено очекиваним понашањима (вербалним и невербалним). Концепт индиректно формулисаних

императива, како се у раду наводи, иако може бити интерпретиран као форма љубазности, може бити неефикасан па чак и штетан у комуникацији. Као посебне издваја феномене „просоцијалног обмањивања“ са једне стране, односно, „самопотврђујуће обмањивање“, као конституенте једне димензије љубазног. М. Вицановић указује и на чињеницу да већина аутора који истражују љубазност тврде да ниједан вербални израз, реч или фраза није инхерентно љубазан или нељубазан, као и да је социо-културна и контекстуална условљеност невербалних знакова љубазног или нељубазног општења очигледна.

3.1. У оквиру потпоглавља *Комуниколошке теорије љубазности* М. Вицановић најпре разврстава постојеће теорије у неколико категорија:

1. *љубазност као скуп друштвених норми и правила* (Hill et al., 1986; Ide, 1989; Fraser, 1990)
2. *љубазност и концепт максима* (Lakoff, 2017a/1973; Leech, 1983; Grice, 1975)
3. *теорије угледа, (образа, „лица“),* (Brown & Levinson, 1987; Goffman, 1967; Watts, 2003; Chen, 2001)
4. *концепт конверзационог уговора* (Fraser, 1990)
5. *постмодернистички приступи* (Elen 2001; Watts 2003; Locher 2008; Spenser-Oatey 2008; Arndt & Janney, 1991),
6. *теорија културолошких разлика* (Blum-Kulka, 1992; Ide, 1989; Gu, 1990)
g) *теорије нељубазности* (Culpeper, 2011; Leech, 2014; Elen 200; Watts 2003; Dynel, 2015)

Полазећи од Личовог модела принципа љубазности и Браун/Левинсон концепта очувања угледа, будући да дају довољан корпус примера лингвистичких структура којима се остварују стратегије љубазности, те их истраживачи могу лако поредити са сопственим добијеним подацима из истраживања, М. Вицановић приступа детаљном прегледу и критичкој анализи најистакнутијих теорија и модела љубазности. То су : Грајсов принцип кооперативности, правила љубазности (Робин Лакоф), принцип љубазности (Џефри Лич), теорија о чувању угледа саговорник (Браунова и Левинсон), Ченов концепт самољубазности, Фрејзеров конверзациони уговор, Илинова два типа љубазности—лаички и теоријски, емоционална узајамна подршка у комуникацији (Арнд и Џени), управљање међуљудским односима и улагање у однос (Спенсер-Оути и Миријам Лохер), појам друштвено очекиваног или „политичног“ понашања (Вотс). Уз излагање поменутих теоријских концепата, кандидаткиња посебну пажњу посвећује критичкој перспективи коју су изложили Вотс и Илин.

3.2. *Љубазност као културно-историјски топос*

У овом потпоглављу М. Вицановић најпре наглашава да и поред преодминантно англофоних истраживања феномена љубазности у културно-историјском контексту има значајних студија које се баве источњачким и другим културама, а пре свега кинеском (Gu, 1990; Lee-Wong, 1999) и јапанском (Ide et al., 2005), али и израелском (Blum-Kulka, 2005,), грчком (Sifianou, 1992), и руском (Rathmayr, 1996).

У културама далеког истока постоје подаци о изучавању љубазности уназад хиљадама година. У Кини је изучаван лингвистички аспект љубазности у оквиру теорија реторике, а у Јапану у оквиру теорија националног језика. Како истичу кинески аутори, једна од главних функција реторике у тој култури јесте било ублажити трзавице и избећи посрамљивање (Gu, 1990: 238–240; Lee-Wong, 1999). М. Вицановић указује и на Ехлихову (Ehlich, 2005) студију старозаветних текстова, у којој овај аутор излаже тезу да су темеље за каснији развој љубазности поставили односи између господара и робова, што је потом прешло у одношење поданика према краљу, а са развојем односа једнакости постало симболизована љубазна форма. Даљи развој љубазности препознаје се у „социјалној диференцијацији“ различитих слојева друштва, иако се први знаци љубазности у правом смислу речи везују за појаву урбанитета. Формализована комуникација дворског друштва детектована као „етикеција“, на заласку средњег века, представља зачетке институционализовања стандарда љубазности, из чега ће се постепено издвојити категорије рафинмана, цивилизованости учтивости и уљудности, као кључних за обликовање западноевропске културе. Љубазност у опхођењу и понашању, из које ће се развити маниризам и „епоха комплиментирања“, постаје линија разграничења према тзв. „нецивилозованим“ друштвима и нижим друштвеним слојевима.

Културно-историјска условљеност љубазности потврђује се и у чињеници да њено значење лавира од раније интерпретације као претворности и манипулативности, до савремене асоцијације са концептом бриге за друге. У овом делу рада се (не)љубазност разматра и из перспективе демократског начела „слободе говора“, у оквиру којег се, како кандидаткиња примећује, концепт (не)љубазног релативизује, чиме се отвара простор за све чешће присуство агресивног, дифамирајућег или дискриминаторног језика на јавној сцени.

Саглашавајући се са тезом о англоцентричности концепта (не)љубазности (Garces-Conejos Blitvich, 2012, Wierzbicka, 2001), кандидаткиња изражава став да не постоји теорија нити модел интеркултуралне (не)љубазности, односно, модел који не би само истицао универзалне или културолошки специфичне карактеристике феномена, већ би описао и објашњавао аспекте љубазности/нељубазности у комуникацији између припадника различитих култура. Као друго, М. Вицановић указује на тешкоће у истраживању овог феномена на терену, тим пре што се у неким културама може детектовати значајна разлика између концепта љубазности у приватној и у јавној сфери, посебно с обзиром на категорију индиректности у светлу унутракултурног и међукултурног концепта тактичности.

Концепт *културолошких разлика*, М. Вицановић сагледава и у контексту опсценог језика и псовања који се као својеврсни табуи, симболички лоцирају на тело и сексуалност, а у српској култури су имали и апотрофејску функцију, да би је касније изгубили, постајући модел експресије. Упркос бројним културним разликама и стандардима општења, постоји извесна универзална нота која се препознаје у опсценим изразима и псовкама везаним за телесне екскреције, док у погледу псовања и употребе опсцене лексике постоје супкултурне варијације, у зависности од социо-демографских варијабли, као што су узраст, пол, образовање, припадност одређеној друштвеној класи или групи и сл. Такође у овом делу рада М. Вицановић појам табуа исправно доводи у везу са категорријом цензуре са једне стране, односно са различитим културолошким интерпретацијама ћутања, указујући истовремено и на феномен „нетикеције“, као и на проблем „нове пристојности“.

4. Нељубазност као истраживачки топос

Будући да је истраживање нељубазног тешко спроводиво просто зато што за разлику од љубазности, овде не постоје правила нељубазног општења, кандидаткиња напомиње да је ипак у 21. веку нељубазност постала једна од главних тема прагматике. У овом контексту издваја се *концепт одсуства љубазности*, који се према мишљењу М. Вицановић мора третирати аналогно теоријама љубазности, односно, као феномен које је саприпадан феномену љубазности. У раду се издваја неколико категорија нељубазног, као што су *крајње директна нељубазност, позитивна/интегративна нељубазност, негативна/индивидуалистичка нељубазност, индиректна нељубазност, суздржавање од љубазности и сарказам (иронична нељубазност)* и коначно *самонељубазност*. Комуниколошки гледано значајно је указивање и на радове који у фокусу имају проблем одговора на нељубазност за који је најзначајнија категорија намере пошилаоца.

У овом поглављу посвећује се пажња односу нељубазности и непристојности, као и феноменима ироније и сарказма као „лажне љубазности“, шаљења као лажне нељубазности, проблему „антинормативне љубазности“ и феномену претеране љубазности.

5. Функције опцене лексике и (не)љубазност

Ово поглавље садржи неколико потпоглавља.

1. Термиолошке дистинкције:

У овом потпоглављу М. Вицановић полази од тезе да је у српском језику уобичајено је да се за сваку употребу опцених речи користи израз као вербална агресија, односно, као намера да се други увреди или симболички повреди, а свакако и као нељубазан и непристојан. У домаћој литератури издвајају се и они ставови према којима псовке могу бити и духовите, виспрене, луцидне, заносне, проказујуће. Псовка је, дакле, ужи појам, само једна врста опцених речи и израза, изолована на основу своје функције, док синтагма опцене речи и изрази најтачније и најпрецизније одражава надређени појам где спадају и псовке. У свом раду М. Вицановић концептуализује псовке као категорију нижег реда, која подразумева вербалну агресију, за разлику од опцених речи и израза, који могу имати и друге различите функције.

2. (Не)љубазност и опцени језик – слобода говора или цензура

За разлику од теорија према којима се не може псовати на љубазан начин, М. Вицановић у свом раду заступа тезу да опцене речи као и псовање могу да функционишу као изрази блискости, наклоности или пријатељства. Аргументујући ову тезу М. Вицановић даје бројне примере, наглашавајући притом да иако се не може говорити о љубазности у стриктном смислу речи, ради се о важном показатељу дубине интеракције у којој се псовање разуме као одраз највеће блискости и наклоности. У том контексту М. Вицановић предлаже категорију „љубазност 3“, па би скала градиације изложена на почетку рада, сада изгледала овако:

Највећа Блискост - Љубазност - Одсуство љубазности - Нељубазност - Непристојност

Апартно од социјалне димензије псовања, кандидаткиња отвара и питање слободе говора, с обзиром на законске санкције њихове употребе. У светлу концепта табуисања, али и класификације модалитета цензуре (Томић, З. 2016) и ућуткивања, М. Вицановић цензурисање опсценог дискурса сврстава најпре у модалитет „првентивне цензуре“, али како табу подразумева и забрану, опсцена лексика подлеже и модалитету „накнадне цензуре“.

3. Псовање и моћ

У овом потпоглављу М. Вицановић заправо анализира псовање у функцији исказивања моћи и супериорности, што се изражава на различите начине: 1. вређањем и омаловажавањем других 2. сарказмом или „навалентном љубазношћу“ 3. ускраћивањем или давањем речи. Овде кандидаткиња указује и на амбивалентну природу овог односа у конкретном комуникационом контексту.

4. Неуро-психо-социјално објашњење псовања

Овде М. Вицановић излаже резултате неуро-истраживања према којима је псовање и неуролошки одређено. При повреди или одстрањивању леве хемисфере губи се или оштећује способност говора, али не и псовања, док је при повреди десне хемисфере говор очуван, али се губи „способност“ псовања. Према другим неуролошким истраживањима опсцено изражавање у суштини је повезано са емоционалношћу. За овај „језик“ одговорни су кора великог мозга, која управља продукцијом и разумевањем говора, и супкортикални системи (лимбички систем, базалне ганглије и амигдала) који управљају емоционалним реакцијама. Нека неуролошка обољења карактерише и копролалија – појачана и неконтролисана употреба опсцености, што се објашњава као аутоматско, рефлексно (Туретов синдром) изражавање. Приступајући у овом делу рада феномену опсцених израза и из перспективе психологије М. Вицановић указује на својеврсне митове о псовању (Јау, 2000) које у свом раду настоји да демистификује.

5. Амбивалентна функција псовања у српској култури

Указујући на широку распрострањеност употребе опсцености у српској култури, што се доказује тезом о богатству српских опсцених израза, (В. Карацић), М. Вицановић се саглашава са тезом да је у српској псовачкој пракси „фалусократија“ (Богдановић, 1998) доминантна, док су са друге стране и тзв. „клетвене псовке“ значајно присутне у овој пракси. Амбивалентна функција псовања у нашој култури (пре свега у псовкама у којима се помиње Бог), може имати, према мишљењу М. Вицановић и функцију приближавања Богу.

6. Љубазност и проблем ефикасности комуникације

Полазећи од тезе да обзир према осећањима, потребама, жељама, угледу итд. других људи, као и конвенционализоване друштвене норме понашања које те обзире поткрепљују,

доприносе околишању, индиректности, опширности, редувантности, али и неискрености у комуникацији, М. Вицановић отвара питање о односу љубазности и ефикасности комуникације. У том контексту елаборирају се категорије конфликта и неспоразума у комуникацији, прагматички парадокси, као и проблем дијалекетичког односа блискости и дистанце. У овом потпоглављу, кандидаткиња се аргуменатовано бави и феноменом намере, односно, манипулативним потенцијалима љубазности.

7. Фокусирање психолошких аспеката љубазности

Имајући у виду околност да је М. Вицановић по образовању психолог, али и чињеницу да у интерперсоналној комуникацији емоције учествују директно или индиректно, завршно поглавље рада је посвећено психолошким аспектима љубазности. Ово поглавље се састоји из два потпоглавља.

1. Самољубазност и „љубазност 3“. манифестације у комуникацији

У овом делу рада, позивајући се на Личов концепт љубазности као придавања већег значаја саговорнику, у психотераписком контексту, М. Вицановић у фокус ставља категорију *самољубазности*, посебно с обзиром на категорију хиперадаптивности (љубазно опхођење по сваку цену, чак и на сопствену штету). Полазећи од концепта „ја сам у реду ти си у реду“, М. Вицановић отвара питање о месту самољубазности (или њеног одсуства) у интеракцији, те констатује да је то истовремено и психолошки најздравији став. Самољубазност је неодвојива од љубазности као комплексне, блиске и асертивне интеракције. Тај облик љубазности М. Вицановић назива „љубазност 3“, будући да она садржи и спољашњу формалну страну као и унутрашњу, пријатељску настројеност. Љубазност 3“ слична је трансакционо-аналитичком концепту блискости/интимности, који одликују растерећеност од нереалних очекивања, спремност на ризик од неуспеха и отвореност за размену аутентичних емоција, и она би свакако одговарала концепту „аутентичне љубазности“.

2. (Не)љубазност у психотерапијском контексту

Као посебан облик комуникације, структурисан, кодиран и стандардизован, психотерапијски разговор отвара важно питање о месту и (дис)функционалности љубазности. Основна питања којима се М. Вицановић бави у овом делу рада су она која се односе не само на место љубазности у психотераписком контексту, већ и питања о функционалности интерпретације понашања клијента, сагласно овим категоријама. Све претходно елабориране категорије, пристojности, љубазности самољубазности итд. добијају потпуно онву димензиу у психотерапијској комуникацији.

8. Закључна разматрања

У закључним разматрањима М. Вицановић, потврђује своју полазну претпоставку, да је комплексност феномена љубазности потврђена не само чињеницом културно-историјске варијабилности феномена, већ и његовом амбивалентном природом у комуниколошком смислу, будући да је у раду показано да се могу детектовати негативни аспекти љубазног,

као и позитивни аспекти нељубазног, што је у једно и *прва хипотеза* рада. *Друга хипотеза*, да нељубазност (у неким формама) може бити важан агенс продубљивања комуникације и остваривања, потврђивања и изражавања блискости односа, у раду је потврђена. *Трећа хипотеза* била је да а оцену нечијег понашања као љубазног или нељубазног утиче више сложених фактора, од којих је концепт намере кључан. *Четврта хипотеза* била је да се љубазност може концептуализовати не само кроз површински манифестована и опажена, вербална и невербална, понашања у интеракцији, већ и кроз однос, као свеобухватнију и дугорочну категорију. И коначно, *пета хипотеза* била је да се самољубазност такође, аналогно љубазности, може концептуализовати као сложен феномен који подразумева и интимни/приватни однос према самоме себи и манифестације тог односа у споља опазивом понашању. Артикулацијом концепта „љубазности“, као и концепта самољубазности, потврђене су све хипотезе овог рада.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Марине Вицановић је савесно и зрело урађен рад, писан не само на основу одличног познавања релевантне литературе него и са способношћу за њену критичку процену, те стога предствља важан допринос теорији комуникације.

Непосредан предмет истраживања овог рада јесте испитивање феномена љубазног и нељубазног као комуниколошких феномена. У настојању да своје истраживање учини што је могуће обухватнијим, М. Вицановић представља и критички елаборира све познате комуниколошке теорије и моделе љубазности, не зенемарујући ни културну релеванцију и варијабилност овог феномена, са посебним освртом на проблеме интеркултурне и међукултурне тактичности.

Уводећи у расправу категорије опсценог језика и псовања као варијанту нељубазног општења и понашања, ауторка заправо показује да су категорије љубазног и нељубазног релациони појмови. Анализирајући савремену рецепцију поменутих феномена кроз категорије „нетикеције“ и „нове пристојности“, М. Вицановић указује на различите теоријске концепте нељубазног као што су одсуство љубазности, непристојност, иронија, сарказам, антинормативна и претерана љубазност.

У другом делу свог рада, елаборирајући феномен нељубазног, излаже тезу према којој је социо-културна и психолошка варијабилност овог феномена, један од значајних показатеља амбивалентне природе како љубазног тако и нељубазног понашања. Критички елаборирајући не само феномене о којима је реч него и теорије које га имају за предмет, рад М. Вицановић посебно у оном делу којем овај феномен третира у психотерапијском сетингу, даје значајан критички допринос овим теоријама, а потврђујући све постављене хипотезе М. Вицановић предлаже и нову категорију „љубазности“ у оквиру концепта самољубазности.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Функције опсцених речи и израза у српској култури. Опсцена лексика у српском језику – зборник радова (2017, стр. 173–206). Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет. (УДК 811.163.41'276.2)
2. Психолошка истина у роману Пад Албера Камија (I), часопис Свеске, број 123, март 2017., стр. 93–99. (УДК 821.133.1.09-31 Ками А. 82.09:111.82)
3. Психолошка истина у роману Пад Албера Камија (II), часопис Свеске, број 124, јун 2017., стр. 97–102. (УДК 821.133.1.09-31 Ками А. 82.09:111.82)

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На крају рада, ауторка у SWOT анализи представља критичку евалуацију разматраних теорија:

Слабости:

- Један од недостатака првих теорија љубазности јесте тај да занемарују, превиђају или само пропуштају да се експлицитно баве чињеницом динамичности међуљудских интеракција и комуникације, па се стиче утисак крајње поједностављености, као да је у анализама реч о једносмерној размени порука
- понашање једном процењено као љубазно може у неком следећем тренутку (ретроактивно) реинтерпретирати на другачији начин
- превиђање улоге контекста будући да недостаје његова конкретна видљивост у самим моделима као варијабла
- динамичност интеракција може се перципирати једино кроз временску димензију, па се морају узети у обзир дугорочни ефекти (не)љубазног понашања на квалитет односа
- подела на лаичку љубазност¹ и теоријски концепт љубазности², је артифицијелан
- иако феномен заораво није описан на задовољавајући начин, многе теорије су већ прешле *на* објашњење и предикцију
- први модели доминантно су артикулисани са становишта лингвистике и прагматике, док постмодерни модели дају обухватнију слику, првенствено препознавањем круцијалности односа између саговорника, али и увођењем концепта и друштвено очекиваног понашања

Снаге :

- развијање дивергентних приступа и модела који расветљавају различите аспекте феномена (не)љубазности
- увиђање потребе изучавања и феномена нељубазности, предлагање модела, уопређивање и контрастирање са љубазношћу

- конструисање сложених постмодерних, релационих приступа који суштински уграђују љубазно и нељубазно понашање у контекст од ког су неодојиви, уважавајући динамичност и променљивост сваке интеракције.

Опасности:

- претерано упрошћавање модела, једнодимензионалност (као што је то чест случај био у првобитним моделима), с једне стране, насупротив постмодерном усложњавању, које је може ићи толико далеко да долази до немогућности извођења било каквих закључака и предвиђања
- заузимање екстремних позиција – или претерана склоност генерализацији закључака или релативизација феномена и његова деконструкција
- културолошке специфичности и разлике, усложњавају истраживање
- интердисциплинарност као препрека интегралном разумевању феномена о којем је реч
- губљење норми „аномија“ и свепрожимајући нихилизам капитализма који „своди све на робу“, не оставља много простора за изучавање овог феномена

Прилике:

- Историјска димензија феномена љубазности и нељубазности значајно занемарена у истраживањима
- Перцепција и функције (не)љубазности у будућности
- уместо грандиозних универзалистичких претензија или пак свођења научних изучавања на ниво индивидуе, имало смисла фокусирати културолошка истраживања феномена (не)љубазности на мање, уже групе, супкултуре у оквиру већих култура и друштава
- Могао би се испитати утицај који на (не)љубазност потенцијално имају нпр. демографске варијабле као што су: пол, узраст, ниво образовања, место становања, али и ниво религиозности, традиционалност насупротив прихватању модерних вредности, а потом и припадност различитим друштвеним групама
- Глобална култура, намеће путем медија и интернета нови вредносни систем, па се може испитивати како медијски садржаји утичу на перципирање и вредновање (не)љубазног
- Спровођење обухватног истраживања у српској култури, допринело би осветљавању утицаја глобалних комуникативних трендова
- Функције љубазног и нељубазног у свим елаборираним формама, могу да постану значајан тематски топос у оквиру различитих варијанти теорије психотерапије и психоаналите

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу “Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду” и налаза у извештају из програма „iThenticate“, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације ”Љубазност и нељубазност као комуниколошки феномени“ аутора **Марине Вицановић**, констатујем да утврђено подударане текста износи **2%**.

Овај степен подударности у складу је са Чланом 9. *Правилника*.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. „*Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*“, изјављујем да извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

Кандидаткиња је резултате свог истраживања протумачила на релевантан и убедљив начин, а приказала прегледно и систематично, јасним, прецизним и однегованим научним језиком.

IX ПРЕДЛОГ

С обзиром на то да је у питању опсежно и детаљно истраживање чији су резултати вредни за теорију комуникације, теорију психотерапије, и теорију културе, са задовољством препоручујемо Већу да овај рад прихвати као докторску дисертацију, а кандидата позове на усмену одбрану пред овом комисијом:

Комисија:

др Александар Петровић редовни професор

др Душица Лечић Тошевски, редовна професорка

др Олга Панић Кавгић ванредна професорка